

УДК 343.37:349.415

М. В. КУМАНОВСЬКИЙ,*аспірант**Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України*

ПРОБЛЕМА ПРЕДМЕТА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 239² КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ (НЕЗАКОННЕ ЗАВОЛОДІННЯ ЗЕМЛЯМИ ВОДНОГО ФОНДУ В ОСОБЛИВО ВЕЛИКИХ РОЗМІРАХ)

Досліджено предмет злочину, передбаченого ст. 239² Кримінального кодексу України. Визначено ознаки, за допомогою яких предмет даного злочину виділяється з-поміж предметів інших злочинів проти довкілля.

Ключові слова: *землі водного фонду, злочини проти довкілля, правове регулювання, предмет злочину, Кримінальний кодекс України.*

Кримінально-правова охорона земель водного фонду стала можливою після введення у 2009 р. до Кримінального кодексу (далі – КК) України статті 239² з передбаченням у ній покарання за незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах.

Предмет даного злочину є недостатньо дослідженим у кримінальному праві, що обумовлено як дискусійністю питання про загальне поняття предмета злочину, так і відсутністю наукових праць з теми предмета незаконного заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах, що підтверджує актуальність нашого дослідження.

Метою даної наукової роботи є висвітлення авторської позиції щодо предмета злочину, передбаченого ст. 239² КК України, зокрема з'ясування, яка саме річ матеріального світу [1, с. 267–268] є таким предметом, а також встановлення ознак (властивостей), що, образно кажучи, ідентифікують його у законодавстві й навколишньому природному середовищі.

Про проблему предметів злочинів, що стосуються навколишнього природного середовища, так чи інакше міри згадували у своїх працях Е. М. Жевлаков [2], В. А. Широков [3], В. Я. Тацій [4, с. 61–71], Ю. І. Ляпунов [5, с. 44–75], С. Б. Гавриш [6, с. 85–107], В. К. Матвійчук [7, с. 178–200], Н. В. Нетеса [8, 36–58], А. М. Шульга [9, с. 94–98].

Незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах належить до злочинів, які в науці кримінального права прийнято називати предметними. Більше того, предмет даного злочину прямо вказаний у диспозиції ст. 239² КК України.

Уявляється, що для визначення сутності предмета досліджуваного злочину потрібно

навести загальне поняття предмета злочину. В науці кримінального права під предметом злочину більшість учених розуміють будь-які речі матеріального світу, з певними властивостями яких закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність у діях особи конкретного складу злочину [10, с. 100; 11, с. 35; 12, с. 33]. Ще одна актуальна проблема, – це місце предмета злочину у складі злочину. Проаналізувавши наукові праці, в яких певною мірою досліджується ця проблематика, вважаємо, що слід погодитися з позицією В. Я. Тація, згідно з якою предмет злочину є факультативною ознакою складу злочину, яка частіше за все існує поряд з об'єктом [13, с. 40–41].

Перш ніж перейти до визначення предмета досліджуваного злочину, на наше переконання, потрібно визначити його ознаки. Доцільно буде розподілити їх на: 1) загальні (ознаки, які притаманні будь-якому предмету злочину); 2) родові (стосуються лише предметів певної групи злочинів) та 3) безпосередні (визначають предмет конкретного злочину і вирізняють його з-поміж інших).

Серед загальних ознак прийнято виділяти: фізичну ознаку, тобто предмети злочинів – це речі матеріального світу, які сприймаються людиною за допомогою органів чуття або технічними засобами; соціальну ознаку, яка визначає значення предмета для людини і суспільства, є результатом їх існування; і, нарешті, юридичну ознаку, що полягає в охороні цього предмета за допомогою приписів Кримінального кодексу України.

Родові ознаки предмета злочину, передбаченого ст. 239² КК України, є спільними для предметів злочинів, що розташовані в розділі VIII Особливої частини КК України, та вирізняють

останні від предметів злочинів, розміщених в інших розділах кодексу. Для з'ясування таких властивостей доцільно звернути увагу на позиції представників вітчизняної науки кримінального права С. Б. Гавриша та В. К. Матвійчука.

С. Б. Гавриш першим спробував вирішити дану проблему, виділивши загальні ознаки природного об'єкта як об'єкта злочину. Учений називає їх ознаками об'єкта злочину, що зумовлено його підходом до визначення об'єкта злочину як певного блага. Водночас він фактично відмовляється від предмета злочину. Ми будемо розглядати його точку зору в площині предмета злочину. Отже, родові ознаки предметів злочинів проти довкілля він поділяє на дві групи: 1) загальні екологічні ознаки; 2) соціально-юридичні ознаки [6, с. 86–103].

В. К. Матвійчук визначає родові ознаки в межах правового й екологічного статусів предметів злочинів проти довкілля. Правовий статус, на його думку, характеризується: 1) виключністю права власності українського народу на природні об'єкти, які є предметом складу злочину, що стосується навколишнього природного середовища; 2) невіддільністю предметів указаних злочинів від навколишнього природного середовища з точки зору права; 3) виключністю предметів злочинів, що стосуються навколишнього природного середовища, із господарського обігу (за винятком землі); 4) відособленістю предмета зазначених злочинів у натурально-речовій формі (за винятком атмосферного повітря); 5) наявністю межі володіння природними об'єктами (предметами злочину); 6) поширеністю національного законодавства щодо предмета злочину. У свою чергу екологічний статус має такі ознаки: 1) складається із природної речовини, яка залучена у суспільне виробництво або потенційно може бути до нього залучена; 2) зв'язок з природним середовищем; 3) неповторність і глибока індивідуальність предмета складів злочинів; 4) крайня рухливість предмета цих складів злочинів; 5) можливість самовідтворення предметів складів злочинів, що стосуються навколишнього природного середовища; 6) природне походження предметів цих складів злочинів; 7) неперебування на балансі державних і колективних організацій; 8) невідображення в бухгалтерських звітах та балансах і врахування лише в натуральному вигляді [7, с. 197–198].

Аналіз наведених визначень дозволяє зробити такі зауваження: 1) перелік ознак, представлений С. Б. Гавришем, за своєю сутністю, стосується природних об'єктів, які виступають

об'єктом злочинів; він є не зовсім повним; 2) щодо позиції В. К. Матвійчука, то тут доцільно погодитись з критикою Н. В. Нетесою, що ознаки неперебування на балансі державних і колективних організацій та невідображення в бухгалтерських звітах та балансах – не зовсім точно визначення ознак, що характеризують екологічний статус, тому що їх зміст охоплюється такою ознакою, як виключність предметів злочинів, що стосуються навколишнього природного середовища, із господарського обігу [8, с. 50]. З огляду на наведене зауваження позиція В. К. Матвійчука здається найбільш переконливою, і саме цей перелік ознак, на наш погляд, доцільно вважати родовими ознаками для предмета злочину, передбаченого ст. 239² КК України.

На даному етапі слід звернутися до формулювання предмета даного злочину і з'ясувати його зміст, після чого перейти до виділення його безпосередніх ознак. Виходячи з тексту диспозиції ст. 239² КК України, предмет цього злочину ми можемо визначити як *поверхневий (грунтовий) шар земель водного фонду*. Так само його визначають й інші науковці [14, с. 53; 15, с. 754–755; 16, с. 6], але доповнимо – *в особливо великому розмірі*.

Відразу потрібно відмітити, що у назві ст. 239² КК та диспозиції її частини першої законодавець припустився помилки, тому що зміст предмета злочину, який впливає з назви статті, набагато ширший, ніж це зазначається в тексті статті. Так, у назві йдеться про землі водного фонду, а у тексті диспозиції – про поверхневий (грунтовий) шар земель водного фонду, що за змістом є вужчим. Таку розбіжність слід виправити шляхом удосконалення назви цієї статті з викладенням у такий редакції: «Незаконне заволодіння поверхневим (грунтовим) шаром земель водного фонду».

Диспозиція частин досліджуваної статті є бланкетною, в ній лише називається предмет злочину без його визначення. Для з'ясування його змісту слід звернутися до інших нормативно-правових актів. Аналіз Земельного кодексу України, Водного кодексу України, Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» тощо свідчить, що законодавча дефініція поняття «поверхневий (грунтовий) шар земель водного фонду» сьогодні відсутня. Отже дане термінологічне словосполучення вперше введено саме в Кримінальний кодекс України і це ускладнює встановлення ознак, а також з'ясування змісту предмета злочину, передбаченого ст. 239² КК України.

У такому випадку, щоб досягти задекларованої у статті мети, визначаємо його зміст методом формально-логічного та граматичного тлумачення – шляхом встановлення змісту і наведення тлумачення кожного з окремих термінів у цьому законодавчому словосполученні. Логічно почати розгляд понять від найширшого за своїм змістом до найвужчого, коли кожне попереднє включає в себе наступне: **земля – земля водного фонду – поверхневий (грунтовий) шар земель водного фонду.**

Стаття 14 Конституції України визначає землю як основне національне багатство, що перебуває під особливою охороною нашої держави. Дана норма вкотре підкреслює важливість предмета досліджуваного злочину. Досить широке пояснення поняття земля (землі) надається у тлумачних словниках, а саме: 1. Верхній шар земної кори. Земляна поверхня, площина, по якій ходять. 2. Грунт, який обробляється і використовується для вирощування рослин [17, с. 457; 18, с. 144; 19, с. 232].

У ст. 1 Закону України «Про охорону земель» наголошується, що земля – це поверхня суші з ґрунтами, корисними копалинами та іншими природними елементами, що органічно поєднані та функціонують разом із нею. Всі землі, які знаходяться в межах території України, можна класифікувати за різними критеріями. В нашому випадку такими буде цільове призначення земель. За даною ознакою ст. 19 указанного Закону виділяє дев'ять категорій земель, серед яких і землі водного фонду. В спеціальній літературі питання про виділення земель водного фонду в самостійну категорію викликало тривалу дискусію. Окремі автори виступали проти такого виділення, а інші, навпаки, відстоюють позицію щодо виокремлення цієї категорії земель, посилаючись на основне призначення земель водного фонду.

Вперше на дискусійність проблеми в даному питанні звернув увагу А. М. Турубінер, але він обмежував зміст категорії земель водного фонду порівняно з теперішнім його розумінням і відносив до них лише дно водойм і водогосподарчі споруди.

З'ясовуючи значення земель водного фонду, ми можемо погодитися з твердженням О. М. Дроваль про те, що категорія земель водного фонду України має досить складну структуру та важливе значення. Саме водні об'єкти, які домінують у конкретній екосистемі, повинні мати і мають у своєму складі землі водного фонду [20]. Зазначимо, однак, що землі водного фонду не були предметом дослідження

в галузі земельного та екологічного права, тому їх визначення викликає труднощі й у кримінальному праві.

На основі граматичного та формально-логічного тлумачення земель водного фонду можливо припустити, що такими є землі України, які певним чином пов'язані з водним фондом, тобто це територія, до якої прилягають або на якій знаходяться ті чи інші водойми. Конкретизацію наведеного здійснимо шляхом звернення до ст. 58 Земельного кодексу України та ст. 4 Водного кодексу України, де наведено схожий за змістом склад земель водного фонду. Враховуючи те, що Земельний кодекс України був прийнятий дещо пізніше, ніж Водний кодекс України, беремо за основу положення першого, в якому вказується, що до земель водного фонду належать землі, зайняті: а) морями, річками, озерами, водосховищами, іншими водними об'єктами, болотами, а також островами, не зайнятими лісами; б) прибережними захисними смугами вздовж морів, річок та навколо водойм, крім земель, зайнятих лісами; в) гідротехнічними, іншими водогосподарськими спорудами та каналами, а також землі, виділені під смуги відведення для них; г) береговими смугами водних шляхів.

Вирішальне значення для встановлення змісту та ознак предмета досліджуваного злочину є сучасний підхід законодавця, який обмежує його, оскільки в статті йдеться, як уже зазначалося раніше, лише про поверхневий (грунтовий) шар вищеназваних земель. Як відомо, шар – це ряд, пласт однорідної речовини, що суцільною масою вкриває кого-, що-небудь, простягаючись у просторі [17, с. 1613]. Яке саме значення законодавець надав словам «поверхневий», «грунтовий», потрібно з'ясувати більш детально. Постає питання про те, як тлумачити зміст цих термінів, зокрема їх співвідношення. Можна припустити, що автори законопроекту не брали до уваги Методичних рекомендацій щодо розроблення проектів законів та дотримання вимог нормопроектної техніки [21]. Натомість відступ від правил законодавчої техніки, як зауважують науковці, призводить до виникнення нечітких правових положень, прогалин, суперечностей [22, с. 20].

З нашої ж точки зору, поняття «поверхневий» і «грунтовий» можна розуміти у двох значеннях. З одного боку, вони можуть вживатися як рівнозначні поняття, синоніми. Таку позицію відстоюють, зокрема, вчені П. С. Берзін і А. Мірошниченко. Автори стверджують, що рівнозначність понять поверхневого і ґрунтового

шарів землі передбачається нормами Земельного кодексу України (ст. 79) [16, с. 6]. Проте підстав для такого висновку ми не бачимо, адже в ч. 2 ст. 79 цього Кодексу зазначено, що право власності на земельну ділянку поширюється на поверхневий (грунтовий) шар у межах цієї ділянки. В чому відповідно до даного положення виявляється рівнозначність цих понять, насправді незрозуміло. І якщо автори законопроекту вжили вказані терміни як синоніми, то вони порушили вимогу щодо стислості, лаконічності викладення норми закону. Відтак для правильного розуміння співвідношення досліджуваних понять необхідно надати визначення кожного із них. Отже, поверхня – верхній, зовнішній бік чого-небудь; верхній шар маси якої-небудь речовини, а поверхневий – це той, що розміщується, перебуває, відбувається і т. ін. на поверхні; ґрунт – верхній шар земної кори, придатний для життя рослин [17, с. 993; 18, с. 459; 19, с. 526]. Аналізуючи наведені визначення, ми можемо констатувати, що поняття «поверхневий» поглинає, включає в себе поняття «грунтовий», Тобто можна зробити висновок, що розглядати вживання наведених термінів як синонімів буде неправильно.

З іншого боку, намагаючись розуміти співвідношення вищенаведених понять, ми можемо припустити, що автори законопроекту застосували термін «грунтовий» як уточнюючий стосовно терміна «поверхневий». Так, на території України є багато водойм, дно яких складається із суцільного каменю (наприклад дно водойми поблизу м. Хуст Закарпатської області). Отже, не весь поверхневий шар земель водного фонду є ґрунтовим, і законодавець ставить під охорону кримінального закону поверхневий шар земель водного фонду і, уточнюючи, вказує, що цей шар повинен бути ґрунтовим.

Визначимо, що таке ґрунт і ґрунтовий шар. У тлумачному словнику відмічено: «ґрунт – це верхній шар землі щодо його складу; морське, річкове і т. н. дно» [17, с. 270]. У ст. 1 Закону України «Про охорону земель» [23] визначено, що ґрунт – це природно-історичне органічно-мінеральне тіло, що утворилося на поверхні земної кори і є осередком найбільшої концентрації поживних речовин, основою життя та розвитку людства завдяки найціннішій своїй властивості – родючості. Отже, ґрунтовий шар може знаходитися як на суші, так і під водою (дно водойми), його основною особливістю є родючість – здатність ґрунту задовольняти потреби рослин в елементах живлення, воді, повітрі і теплі в достатніх кількостях для їх нор-

мального розвитку, які в сукупності є основним показником якості ґрунту (ст. 1 Закону України «Про охорону земель»). Загалом відомо, що на дні моря, ріки чи озера ростуть рослини, значить, без сумніву можна стверджувати, що дно водойми є поверхневим (грунтовим) шаром.

Оскільки ми роз'яснили зміст поняття поверхневого та ґрунтового шару та їх співвідношення, виникає запитання, чому законодавець використовує родові (поверхневий) та видові (грунтовий) поняття для визначення предмета досліджуваного злочину, адже видові є частиною родового, ґрунтовий шар землі є саме верхнім шаром земної кори. Таким чином, законодавче формулювання є дещо нелогічним.

Підсумовуючи вищенаведене, на нашу думку, необхідно більш точно сформулювати предмет злочину. Таким чином: «*ґрунтовий шар земель водного фонду в особливо великому розмірі*». Якщо ж виникне необхідність у кримінально-правовій охороні всієї поверхні земель водного фонду, тоді доцільним буде формулювання «поверхневий шар земель водного фонду».

До типових (безпосередніх) ознак предмета досліджуваного злочину слід віднести: *належність до земель з окремим (особливим) цільовим призначенням – земель водного фонду як складової літосфери та їх державно-правове регулювання із притаманним йому імперативним методом*¹. Відповідно до чинної Конституції України земля перебуває під особливою охороною держави. Правовий статус земель водного фонду визначає глава 12 Земельного кодексу України. Землі водного фонду можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності (ч. 1 ст. 59 Земельного кодексу України). У свою чергу, п. «г» ч. 3 ст. 83, п. «г» ч. 3 і п. «д» ч. 4 ст. 84 Земельного кодексу України вказують, що передача земель водного фонду у приватну власність заборонена, крім випадків, передбачених Земельним кодексом України, зокрема ч. 2 ст. 59. Отже, у приватній власності землі водного фонду можуть знаходитися (у випадку) лише штучно створеної замкненої водойми (до 3 га) на земельній ділянці, яка перебуває у приватній власності. Стаття 59

¹ Імперативний метод – це метод владних приписів (наказів), який заснований на відносинах субординації (підпорядкування) одних суб'єктів іншим (застосовується в кримінальному, адміністративному тощо праві).

Земельного кодексу України регулює право постійного і тимчасового користування цими землями. Право на проведення робіт на землях водного фонду потребує видачі спеціального дозволу: дана процедура передбачена в Порядку видачі дозволів на проведення робіт на землях водного фонду, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 липня 2005 р. № 557. Таким чином, роблячи висновок, відмітимо, що особлива охорона земель водного фонду з боку держави виявляється в законодавчому регулюванні права власності та права користування цими землями, а також у складній процедурі отримання дозволу на проведення робіт на таких землях.

Третя ознака предмета досліджуваного злочину – це *поверхневість*. Як було зазначено, поверхнею є зовнішній бік, шар якої-небудь речовини, в нашому випадку земної кори. Земна кора – це верхня тверда оболонка Землі. Ознака «поверхневість» указує, що предмет злочину, передбаченого ст. 239² КК перебуваючи в складі земної кори, може знаходитись тільки на межі твердої оболонки Землі з іншими середовищами. Землі водного фонду за цією ознакою можна поділити на дві групи: 1) ті, що межують з повітрям (атмосферою), до яких можна віднести: острови; прибережні захисні смуги вздовж морів, річок та навколо водойм; берегові смуги водних шляхів; землі, на яких встановлюються водоохоронні зони; землі, зайняті гідротехнічними й іншими водогосподарськими спорудами та каналами, а також землі, виділені під смуги відведення для них; 2) інші землі, що межують із водою (гідросферою), тобто виступають дном тієї чи іншої водойми: землі, зайняті морями, річками, озерами, водосховищами, іншими водними об'єктами, болотами, тощо.

Четверта ознака досліджуваного предмета злочину – це *родючість*. Поверхневий (грунтовий) шар земель водного фонду є основою для росту великого різноманіття рослинних організмів. Отже, об'єктом нашої уваги є саме той поверхневий шар земель водного фонду, який характеризується родючістю. Інакше кажучи, словами, предметом досліджуваного злочину є поверхневий (грунтовий) шар земель водного фонду, на якому ростуть рослини. Саме ґрунт і його основна властивість – родючість відрізняє цей предмет від іншої поверхні земель водного фонду. Ще раз підкреслимо, що родючість ґрунту – це здатність задовольняти потреби рослин в елементах живлення, воді, повітрі і теплі в достатніх кількостях для їх нормального розвитку.

Невіддільність, на нашу думку, є п'ятою ознакою предмета, що досліджується. Землі водного фонду можна розуміти як певне нероздільне співвідношення землі з водним фондом. Землі водного фонду самі по собі (без водного об'єкта) існувати не можуть, вони будуть такими тільки при умові певної причетності до водних об'єктів. Наведемо деякі приклади видів земель водного фонду і визначимо, як саме вони співвідносяться з водними об'єктами. Землі водного фонду поділяються на дві групи: безпосередньо покриті водою і прилеглі до водойм. Згідно зі ст. 60 Земельного кодексу України прибережні захисні смуги встановлюються вздовж річок, морів і навколо озер, водосховищ та інших водойм. Дно будь-якої водойми належить до землі водного фонду. Отже, можна з упевненістю стверджувати, що поверхневий (грунтовий) шар земель водного фонду невіддільний від водних об'єктів.

Шоста ознака предмета даного виду злочину – *особливо великий розмір*, сьома – *водоохоронне і водообслуговуюче значення*. Незважаючи на те, що землі водного фонду складаються з двох частин, вони мають спільну рису, оскільки їх основним призначенням є раціональне використання і належна охорона вод. Правовий режим земель водного фонду тісно пов'язаний із характером експлуатації самих водних об'єктів, як правило, є комплексним і багатоцільовим. Землі, покриті водою, слугують певною основою і формою для водного об'єкта, «посудиною», яка заповнена водою. Землі, що прилягають до водних об'єктів, використовуються для охорони поверхневих вод від забруднення, засмічення, збереження їх водності, будівництва й експлуатації споруд, які забезпечують задоволення питних, господарсько-побутових, лікувальних, оздоровчих, курортних та інших потреб населення, а також сільськогосподарських, промислових, енергетичних, природоохоронних, транспортних, рибогосподарських та інших державних і суспільних потреб. Відповідні положення містяться у статтях 60 та 63 Земельного кодексу України. Отже, поверхневому (грунтовому) шару земель водного фонду притаманне водоохоронне і водообслуговуюче значення.

Поверхневий (грунтовий) шар земель водного фонду – це річ матеріального світу, зокрема явище природи. Враховуючи те, що явище – це філософська категорія, яка відображає зовнішні властивості предмета, що піддаються пізнанню безпосередньо у формах спостереження, доцільно навести визначальні властивості предмета

нашого злочину як явища, і зробити це в контексті таких філософських категорій, як якість, кількість, визначеність у просторі. Отже, в якісному аспекті це *грунтовий шар земель водного фонду*, якому властива *родючість*. Це та властивість, завдяки якій дане явище природи відрізняється від інших подібних до нього. Родючість робить вагомий внесок в будь-яку екосистему. Важко уявити екологію довкілля, екологічну безпеку без такої властивості поверхневого (грунтового) шару земель водного фонду.

Кількісна визначеність характеризується *розміром – особливо великим*. Про поширення та визначеність в просторі цього явища інформує також інша властивість – *поверхневість*. Предмет досліджуваного злочину як явище ми можемо спостерігати тільки на поверхні земної кори, і тим самим ми розуміємо межі його поширення в навколишньому природному середовищі. Ще однією властивістю є *невіддільність від водойм*, що свідчить про те, що в

природі дане явище можна спостерігати тільки в поєднанні з водоймами. У законодавстві України встановлені чіткі межі земель водного фонду, і початком відліку цієї межі є уріз води. Отже, значення виокремлення властивостей предмета злочину, передбаченого ст. 239² КК України, як явища полягає у виявленні його сутності та ідентифікації і визначеності в довкіллі.

Здійснене дослідження дозволяє сформулювати такі висновки: а) *предметом злочину, передбаченого у ст. 239² КК України, є ґрунтовий шар земель водного фонду в особливо великому розмірі*; б) *основними, визначальними ознаками такого предмета є: 1) належність до земель зі спеціальним цільовим призначенням – земель водного фонду як складової літосфери; 2) державно-правове регулювання з притаманним йому імперативним методом; 3) поверхневість; 4) родючість; 5) невіддільність землі з водним фондом; 6) особливо великий розмір; 7) водоохоронне і водообслуговуюче значення*.

Список використаної літератури

1. Демидова Л. Майно як предмет злочину / Л. Демидова // Вісник Академії правових наук України. – 2010. – № 3. – С. 267–275.
2. Жевлаков Э. Н. Общие вопросы квалификации преступлений в области охраны окружающей среды : учеб. пособие / Э. Н. Жевлаков. – М. : ВЮЗИ, 1986. – 86 с.
3. Широков В. А. Преступления в области охраны окружающей среды : учеб. пособие / В. А. Широков. – Хабаровск : Хабар. высш. шк. МВД СССР, 1985. – 64 с.
4. Таций В. Я. Ответственность за хозяйственные преступления: объект и система / В. Я. Таций. – Харьков : Вища шк., 1984. – 231 с.
5. Ляпунов Ю. И. Уголовно-правовая охрана природы органами внутренних дел : учеб. пособие / Ю. И. Ляпунов. – М. : Изд-во Акад. МВД СССР, 1974. – 151 с.
6. Гавриш С. Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні. Проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства / С. Б. Гавриш. – К. : Ін-т законодавства Верх. Ради України, 2002. – 634 с.
7. Матвійчук В. К. Кримінально-правова охорона навколишнього середовища, (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : монографія / В. К. Матвійчук. – К. : Азимут-Україна, 2005. – 464 с.
8. Нетеса Н. В. Кримінальна відповідальність за порушення правил охорони або використання надр : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Нетеса Наталія Володимирівна. – Х., 2012. – 232 с.
9. Шульга А. М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Шульга Андрій Михайлович. – Х., 2004. – 211 с.
10. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.] ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – [4-те вид.]. – Х. : Право, 2010. – 270 с.
11. Таций В. Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве / В. Я. Таций. – Харьков : Выща шк., 1988. – 198 с.
12. Бажанов М. И. Уголовное право Украины. Общая часть : консп. лекций / М. И. Бажанов. – Днепропетровск : Пороги, 1992. – 168 с.
13. Таций В. Я. Объект і предмет злочину в кримінальному праві України : навч. посіб. / В. Я. Таций. – Х. : УкрЮА, 1994. – 74 с.
14. Митрофанов І. І. Злочини проти довкілля : навч. посіб. / І. І. Митрофанов, А. М. Притула. – Суми : Унів. кн., 2010. – 205 с.
15. Мельник М. І. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / М. І. Мельник, М. І. Хавронюк. – [7-ме вид., переробл. та доповн.]. – К. : Юрид. думка, 2010. – 1288 с.
16. Берзін П. Про законодавчі потуги вирішувати уявні проблеми в кримінальному праві / П. Берзін, А. Мірошніченко // Юридичний вісник України. – 2012. – 16–22 черв. – № 24.
17. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
18. Новий тлумачний словник української мови / [уклад: В. В. Яременко, О. М. Сліпушко]. – К. : Аконіт, 2004. – 926 с.

19. Словарь русского языка / С. И. Ожегов ; [под ред. Н. Ю. Шведовой]. – 23-е изд., испр. – М. : Рус. яз., 1991. – 915 с.
20. Дроваль О. М. Правовий режим земель водного фонду [Електронний ресурс] / О. М. Дроваль. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/13.DNI_2007/Pravo/21456.doc.htm.
21. Методичні рекомендації щодо розроблення проєктів законів та дотримання вимог нормопроектної техніки [Електронний ресурс] : постанова колегії Міністерства юстиції України від 21 листоп. 2000 р. № 41. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0041323-00>.
22. Законодавчий процес і парламентська законодавча процедура в Україні (проблеми якості, рекомендації щодо вдосконалення в контексті європейської практики) : монографія / О. В. Скрипнюк, М. О. Теплюк, О. І. Ющик. – К. : Атіка-Н, 2010. – 92 с.
23. Про охорону земель : закон України від 19 черв. 2003 р. № 962-IV / Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 349.

Надійшла до редколегії 17.12.2012

КУМАНОВСКИЙ М. В. ПРОБЛЕМА ПРЕДМЕТА ПРЕСТУПЛЕНИЯ, ПРЕДУСМОТРЕННОГО СТ. 239² УГОЛОВНОГО КОДЕКСА УКРАИНЫ (НЕЗАКОННОЕ ЗАВЛАДЕНИЕ ЗЕМЛЯМИ ВОДНОГО ФОНДА В ОСОБО КРУПНЫХ РАЗМЕРАХ)

Исследован предмет преступления, предусмотренного ст. 239² Уголовного кодекса Украины. Определены признаки, с помощью которых предмет данного преступления выделяется среди других предметов преступлений против окружающей среды.

Ключевые слова: земли водного фонда, преступления против окружающей среды, правовое регулирование, предмет преступления, Уголовный кодекс Украины.

KUMANOVSKIYI M. THE PROBLEM OF SUBJECT OF CRIME PROVIDED BY ART. 239-2 OF CRIMINAL CODE OF UKRAINE (MISAPPROPRIATION OF WATER FUND LANDS IN ESPECIALLY LARGE AMOUNTS)

The subject of crime provided by the Art. 239² of Criminal Code of Ukraine is examined. The features which help to distinguish the subject of given crime among other subjects of crimes against the environment are defined.

Keywords: water fund lands, crimes against environment, legal regulation, subject of crime, Criminal Code of Ukraine.

УДК 340.15

І. В. КУШНАРЬОВ,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

СИСТЕМА МІЖНАРОДНИХ ЗАСОБІВ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Узагальнено сучасний міжнародний досвід протидії корупції, а також систематизовано найбільш ефективні наднаціональні антикорупційні засоби. Серед міжнародних засобів виділено: проведення міжнародних конференцій та самітів з питань протидії корупції; прийняття міжнародних нормативних документів; створення наднаціональних об'єднань та інститутів протидії корупції; розроблення методик виміру та індикаторів корупції.

Ключові слова: корупція, антикорупційна політика, антикорупційні засоби, міжнародні конференції, міжнародні документи, антикорупційні інститути, індикатори корупції.

Корупція як системний негативний феномен розвивається в руслі загальних закономірностей еволюції соціально-економічних та публічно-політичних явищ. В умовах глобалізації світової економіки, сучасної трансформації всесвітніх політичних процесів корупція вийшла за межі окремих держав та набула транснаціонального

характеру. В сучасному світі шкідливі наслідки корупційних практик є сумірними з тією небезпекою, яку породжують економічні кризи, міжцивілізаційні конфлікти, екологічні катастрофи і тероризм. Це закономірно спричинило підвищену увагу до досліджуваного явища з боку міжнародного співтовариства.